

ÚJ KORSZAK PÁPÁJA

XXIII. JÁNOS PÁPA ÉLETE ÉS ÖRÖKSÉGE

SZEGÉNY EMBEREK GYERMEKEKÉNT születtem és magam is szegény voltam... — írta ő maga, mint sorsának döntő, meghatározó jegyét, meghatározó végrendeletében. Annak a századok óta az Alpok tövében szétágazó paraszt családnak, amelyből született, még saját földje sem volt; egy nagybirtoknak volt — amint az Olaszországban szokásos — egyik „majorosa”, hosszú nemzedékek óta bérloje, Bergamóban, amely Milanóhoz, majd a XV. század óta Velencéhez tartozott az Alpokban, — de ahol egy a lombardoknál, sőt a rómaiaknál is régibb népfolt húzta meg magát, az etruszkok egyik hegyi töredéke. A Vatikán etruszk-gyűjteményében egész csomó olyan arccal és alakkal lehet találkozni, mint az övé. S az ő roppant egészsége, különösen a halállal való viaskodásában mutatott rendkívüli ellenállása megráfolják azt, hogy vannak ún. „öreg” népek. Amint ez köztudott, november 25-én született Sotto il Monteban, mint két lány után az első fiú — utána még négy fiú és három lány következett —. Őt is földművesnek szánták, de amikor az eszes, eleven parasztfiúcska egészen magától, minden befolyásolás nélkül kijelentette, hogy pap akar lenni, szülei nem górdítottak elébe semmi akadályt.

Tizenegyéves korában lépett be a bergamói küssemináriumba és tizenkilenc éves korában Rómába ment tanulmányait befejezni. Mint mindenkire, rá is feledhetetlen és tudat alatt alakító hatással volt az a „romanitas”, amely a város levegőjéből, templomaiból, romjaiból, ásatásaiból, katakombáiból, műemlékeiből áradt. 1904-ben szentelték fel s mint a bergamói egyházmegye egyik legfiatalabb papja vett részt a X. Püstől odaküldött Radini-Tedeschinek a Sixtusi kápolnában való fölszentelésén. Az mindjárt titkárául is vitte magával a zömök, jókedélyt s csupa jó tulajdonságot sugárzó fiatal papot. Természetesen a szemináriumban tanítania is kellett, egyházbjogot, patrisztikát, főképp egyháztörténetet. Bámulója volt a ketteleri egyéniségű püspökének és egy együttes milanói látogatásuk alkalmával felfedezte az Ambrosiana könyvtárban Borromei Szent Károly érsek bergamói vizitációiról szóló köteteit és nekilátott a több mint tíz mázsára rúgó kéziratot anyag feldolgozásának, amire püspöke is biztatta. Mikor szakmabeli tanácsokat kért munkájához a könyvtárostól, az — dr. Achile Rattinak hívták — szívesen adott eligazítást és lefénképezte számára az anyagot. Így történt az, hogy egy milanói könyvtárteremben két leendő pápa hajolt Borromei Szent Károly vizitációs jegyzőkönyvei fölé, a leendő XI. Pius és XXIII. János pápa. Semmi sem árulta el, mi lesz belőlük. A fiatalabbnak akkor még az volt a terve, hogy a roppant zsákmány birtokában idővel, amikor korban alkalmas lesz rá, majd egy plébániát kap — lehetőleg szülőfaluja közelében — és azután majd visszavonul anyagának feldolgozására, amit egyébként magával is vitt a bergamói szemináriumba. Úgy érezte, hogy becsvágyát egészen kielégíti és életét betölti majd ez a munka. Nem akart más lenni, mint szülőföldje egyházi múltjának krónikása — afféle helyi Baronius. Ezt a történetírót mélyen megilletődve tisztelte, még Rómában gyakran fölkereste az oratoriánusok templomát, ahol a sírköve van a kétszer is

majdnem pápává választott és mind a kétszer spanyol királyok által megvétőzött bíborosnak, s a sirlapon jelszava: „Obedientia et Pax”, „Engedelmesség és béke”, amit ő is jelszavául választott már ekkor.

ÉPPEN ENNEK JEGYÉBEN határoztak el róla *valahol* más pályafutást, mint az egyházmegyeit. Kitért az első világháború; püspöke mindössze két nappal később, mint X. Pius, meghalt (hiteles adatok vannak arról, hogy pápája megjövendölte neki azt, amikor Bergamóba küldte); a szeminárium hadikórház lett, Roncalli pedig bevonult háborús szolgálatának teljesítésére. Az olasz törvények szerint a papok, mint szanitécek szolgáltak, s ő négy éven át volt ilyen őrmester, mindenki számára a lövészárokból hozott katonai tegeződés szerint: „Te, Roncalli!” Néha százakat gyóntatott naponta, betegek és haldoklók suttógó ajka fölé illesztette fülét, a szíve pedig megtelt azokkal a gomolygó gondolatokkal, amelyekkel később a „Pacem in terris” enciklikájában a háborút elítélte. A véres közzjáték után szemináriumi spirituális lett s ifjúsági kollégium igazgatója. Harmincyolcadik évében már nyilvánvaló volt, hogy nem falusi plébános lesz belőle, de talán szemináriumi rektor s a szegény és szerény olasz kanonokságok egyikének betöltője. Nagy műve különben kéziratban, már harmadik kötetéig ért.

Ekkor, éppen ez, kapta fel és röpitette sorsát merőben más felé. Dr. Achille Rattiból közben római főkönyvtáros lett s visszaemlékezve a szorgalmas és intelligens, rendkívül munkabíró papra, Rómába hivatta, ahol minden ráosztott munkában alázattal és kitűnően megállta helyét, egy pápai enciklika megszövegezésében és formába öntésében is. Még XV. Benedek nevezte ki házi prelátusává, néhány év múlva pedig, amikor a közben már diplomatává, majd bíborossá és pápává lett főkönyvtárosnak volt szüksége arra, hogy valakit egy rendkívül nehéz posztra, az ottani katolikus ügyeknek rendezésére a Balkánra küldjön, hirtelenében őreá gondoltak. Mint ilyenkor szokás, fölszentelték egy teljesen elenyészett keleti őskeresztény érsekség címére. Szerény megbízatás. Szerény főpapi rang. Ekkor írta először címerébe Baronius „Obedientia et pax” jelszavát. S elment Keletre, egy egyházközösgégnél is alig több katolikus apostoli vizitátorául. Nem tudta, hogy majd tíz év lesz belőle. Milyen belső élmények érték itt, annak közvetlen tanúi nincsenek. A Vatikánban őrzött jelentései, a gondjaira bízottak aprólékos dolgairól számolnak be. Megbízatása hitéleti jellegű volt, nem diplomáciai.

De más diplomáciai volt az a posztja, ami váratlanul érte. Törökország és egyúttal Görögország apostoli delegátusává nevezték ki Isztambul és Athén székhelyekkel és gyakran meg kellett fordulnia Ankarában is. A történelem illetése itt már egészen rendkívüli. Megfordult az athéni Agorán, ahol Szent Pál járt, és abban az Isztambulban, ahol négy egyetemes zsinatot tartottak, és ahol és akkor félmillió mohamedán közt mindössze ötezer szétszórt és többségükben alig elérhető katolikus élt, s ahol a laikus török állam rendelkezése szerint minden papnak, a mohamedánoknak is, tilos minden egyházi ruha és jelvény viselése. Civilben járt azokon az utcákon, ahol a hajdani zsinatok püspökei, papjai és szerzetesei gyűltek az egyházi tárgyalásokra. Meggondolkoztató volt, hogy a kereszténység miért veszítette el múltjának ezt a fontos és mozgalmas egyik fővárosát. És képzeletben látta azt a római Aniciust, aki mint több pápának állandó képviselője, mint keleti Apokriziárius élt itt — afféle legátus —, majd később Nagy Szent Gergely pápa lett belőle. S találkozni vélt annak a Besszárionnak alakjával, akiben mint szerzetesben még a XV.

században is élt görög nyelvű és latin nyelvű kereszténységének teljes hit-beli azonossága, hogy Itáliába kerülve bíboros lett egyik konklávéban, majd-nemhogy pápává választották. A történelem itt valóban élt a levegőben. De hamarosan a második világháború zavaros időszakai következtek s Roncallinak ki kellett tartania posztján, nagyon sokáig. A helyén hagyta XII. Pius pápa is, aki mindössze két évvel volt idősebb, mint ő.

Küldetése — a csillogás nélküli, hátatlan feladat, amely csupa apró részletekből állt és csupa zsákutcából — lassanként afféle „száműzetés-nek” számított már. Az idő is múlt. Lassanként húsz éve már, hogy itt van, a Világegyház számára névtelenül. Elérte és átlépte már a hatvanadik évet, s mást már aligha várhatott, mint hogy küldetése a végére ér s hazatérhet, előreláthatóan nyugalomba, s ott fejezheti be, Bergamóban vagy Rómában, Borromei Szent Károly egyházlátogatásairól szóló munkája hátralevő köteteit. Ez lesz legnagyobb műve, s ezt dicsérik majd sírfeliratán — az ezer és ezer itáliai főpap sírlapja közt az egyik — az elmaradhatatlan „ornatissimus” és „pietate insignis” jelzők kíséretében. Néhány nappal 1944 karácsonya előtt azonban sírfírozott táviratot kapott a Vatikánból; azonnal utazzék Rómába, mert Párizsba nevezték ki nunciussá.

ÚJ MEGBÍZATÁSÁNAK sürgős volta mögött valami akkori diplomáciai rövidzárlat állt, amely ma aligha okozna gondot akár egyik, akár másik félnek. Akkor azonban fontosnak tűnt fel, s hirtelenében nem akadt más, hát őt vették elő. Űgyszólván csak annyi ideje volt, hogy átutazzék a Vati-kánon, megkapja utasításait és Párizsba repüljön. 1944 utolsó napján, már sötét estében szállott le vele a gép az orly-i repülőtéren. A többéves német megszállás fizikai, lelki és politikai nyomait még mindig viselő Párizs utcáin át hajtattott a történelmileg is fényes és előkelő nunciusi palotába, ahol információk várták. Így kezdte meg tevékenységét, bonyolult, kényes körülmények közt, vigyázva, hogy érzékenységeket ne sértsen.

Nem lehettek illúziói. Olyan területre érkezett, ahol minden tíz francia közül csak egy élt mint gyakorló katolikus. Ahol az értelmiségben az egyházellenességnek majdnem háromszázéves hagyománya élt, s a sajtó és irodalom többségének hangja az egyház iránt kritikai. Nem volt hátra más — alakja itt, ezzel a mindenkit meglepő gesztussal lépett a nem túlságosan nagy keleti megbízatás féligmeddig-ismeretlenségéből már a „nagy” diplomácia és történetírás ráirányuló reflektorai közé — nem volt hátra más, mint szeretni őket, úgy ahogy voltak, kivételek nél-kül; szeretni őket egyszerűen és alázatosan.

Ekkor már persze bíborossá is kellett lennie; itteni nunciusi meg-bízatása megkövetelte ezt a rangot. Ideérkezése körülményei miatt Rómá-ban nem volt rá mód, hogy ott nyújtsák át számára a bíborosi kalapot, s a mindenkor francia államfőnek még a királyoktól átvett előjogai közé tartozik, hogy ők nyújtsák át az egyházi rangnak is ezt a jelvényét. Mint-egy a pápa helyett ugyan, de annak jeléül, hogy az ő beleegyezésükkel történik a francia püspököknek bíborossá való kinevezése. Az ő esetében pápai nunciussá nyújtotta át a francia elnök, az atëista és szabad-kömvés Vincent Auriol. Előtte kellett letérdelnie. Az egész világ kíváncsi volt rá, mint teszi ezt ő, a protokoll által szabályozott szertartás keretében. De a formákat az ember tölti ki. Tehette volna olyan magatartással és viselkedéssel, amely fenntartásokat mutatott volna; azt, hogy szinte kény-szernek tekinti, hisz végre ő nem francia bíboros volt, csak éppen francia területen érte ez a kinevezés. Maga Vincent Auriol írta meg később,

milyen megrendítő hatással volt rá az új bíborosból kisugárzó belső alázat és tökéletes odaadás, amely mélyen megindította valamennyi jelenlevőt. Roncalli bíborosnak akkor az volt a kérése; hogy a szertartáson Sotto il Monte polgármestere is és más hasonlóan paraszti származású szerény olasz barátai is ott lehessenek. A földművelés és más egyszerű mesterségek szerszámaival egy életet végigbajlódott érdes, egyszerű, öreg emberek sírtak-zokogtak az örömtől és meghatottságtól. S ez mindenkire mély hatást tett.

A francia politika dolgaiba egyébként nem elegendett bele; úgy igyekezett végezni munkáját, hogy a lehető legritkábban kelljen megjelennie a Quai D'Orsay-n. „Nem vagyok diplomata” — mondotta mosolyogva. — „és nem is tartom magamat annak”. — Franciaország azonban azt kívánta, hogy bárcsak minden nunciusa ilyen lett volna.

Nem titkolta azt sem, hogy sokat tanult Párizsban. Látóköre hihetetlenül kiszélesedett olyan területek felé is, amelyeket idáig kevéssé volt alkalma művelnie. Érdemes megírni róla — mert ez egyáltalában nem köztudott —, hogy buzgó, szinte mindennapos látogatója volt a múzeumoknak és a tárlatoknak. Különösen a modern festészetet ismerte, értette és szerette meg, legmodernebb irányzataiban is. Megszerette Párizst, mint Európa és a világ zenéjének is egyik fővárosát. Különösen Igor Strawinszkij zenéjét; később, amikor velencei pátriárka lett, módot talált rá, hogy Strawinszkij modern klasszicitású zenéje fölhangozzék a Szent Márk ódon székesegyházában is, folytatva azt a hagyományt, amelyet még a barokk idején Vivaldi képviselt, hogy ez a székesegyház a mindenkori modern egyházi zene valóságos európai bemutató-terme. De megismerkedett Roncalli bíboros a legmodernebb francia irodalommal, és pedig nemcsak a katolikusokkal; nemcsak például Claudellel és Bernanos-szal, hanem még Rimbeaud-dal és Apollinaire-rel is. Hálás volt annak a Párizsban, amely a színeken, a zenehangokon és költészetben át megnyitotta számára a modern nyugati ember lelkének és válságainak mély ismeretét.

Ugyanígy ismerte meg természetesen elsősorban magát a francia katolicizmust. Ebben a felismerésben egyébként mostmár XIII. Leóig visszamenő, éppen háromnegyedszázados hagyomány is volt magában a római Kúriában: a francia klérus magátólértetődően és természetesen úgy „római” katolikus, hogy egyúttal, ugyancsak természetesen francia; ez a vonása nemegyszer tűnik fel egy szűkebb sugarú egyházzsemlélet előtt „gallikán”-nak. Holott mögüle már régen elomlott az, ami a sajátosan francia katolikus öntudatot valaha rómaellenessé tehetette: a francia királyság önkénye, féltékenysége, fejedelmi abszolutizmusa.

Nem maradtak rejtve előtte a francia katolicizmusnak belső válságai sem, pl. az, hogy Franciaország valóságos missziós területté vált az egyház számára. De ezt akkor már úgy tudta szemlélni, mint a helyi, francia változatát egy egyetemes válságnak.

AMIKOR 1944 VÉGÉN átutazott Rómán, magától az ott időző velencei pátriárkától tudta meg, hogy széküresedés esetére mostmár őt szánják utódnak. Ez be is következett 1953-ban. Ekkor kellett szeretett Párizsától, ahol őt is annyira szerették, és ahol kilenc évet töltött, megválnia. Hetvenkét éves volt, amikor valóságos lelkipásztor-püspökké lehetett. Még nem volt fáradt. Vaségsége érintetlen, szervezete rugalmas. De azért már idősnek tartotta magát új feladatra, amit még leginkább keleti küldetésének ideje alatt szeretett volna elérni. Nemcsak ő, de a velenceiek is koros-

nak vélték. Rossznéven vették, hogy lelkipásztor-püspök helyett „öreg diplomatát” küldenek nekik, mert azért a hosszú szolgálat alatt ráragadt valami diplomata-hírnév.

Ő azonban 1953. március 15-én ezekkel a szavakkal lépett elébük: „A legnagyobb szívbeli őszinteséggel óhajtók Hozzátok szólni... Rólam sok dolgot írtak és mondtak nektek... Én magam önmagamról a legnagyobb alázattal fogok szólni... Mint minden ember, aki csak él a földön, én is családból származom és egy meghatározott földrajzi helyről. A jó Isten kegyelméből a jóegészség adományával jöttem a világra, egy kis jó érzékkel ahhoz, hogy a dolgokat gyorsan és világosan lássam, az emberek iránti szeretettel, mely engem az evangélium törvényeihez hiven tart. Ugyancsak az Isten kegyelme révén figyelembe tudom venni tisztelettel a mások jogait és érdekeit, nemcsak a magamét, s ez egyúttal megakadályoz abban, hogy szántszándékkal ártsak valakinek, de ezzel szemben felbátorít arra, hogy mindenütt és mindenben a jót és a helyeset cselekedjem... Alázatosságban járok és otthon a családban egy megelégedett és áldott szegénységre lettem nevelve, amelynek nincsenek követelései... Az isteni Gondviselés elhívott szülőfalumból s vígígtattatja velem a világ útjait Keleten és Nyugaton egyaránt, hogy megközelítsem a vallásos tömegeket éppúgy, mint másokat, akik különböző ideológiát vallanak, hogy érintkezésbe kerüljenek a hosszantartó és fenyegető szociális problémákkal, hogy megőrizsem a pártatlan vizsgálódás és értékelés nyugalmát és kiegyensúlyozottságát, mindig az irányban foglalkozva, hogy megőrizve a katolikus tanítás szilárdságát a hit és erkölcs terén, inkább keressem azt, ami egyesít, mint azt ami elválaszt, vagy ellentéteket szít...”

Érdemes volt idéznünk: pápai programbeszédnek is megállja a helyét!

VELENCE PÁTRIÁRKÁJÁNAK LENNI egyébként inkább csillogó történelmi múltat jelent, mint egyházfejedelmi gazdagságot. Szent Márk székes-egyháza nemis olyan nagy, mint amilyennek az ember a képei után elképzei. S inkább a Doge-k házikápolnája volt, s csak a XIX. század kezdetén lett főpásztori templom. A vele egygyéppült pátriárkai palota sem nagy. Még érintetlenül áll benne az a néhány szoba, ahol Szent X. Pius lakott, s a hova szegényes „püspöki” berendezését hozta. Az idegeneknek meg is szokták mutatni. Roncalli pátriárka egyetlen építészeti újítást végeztetett a palotán. Annak egyik végétől a másikig végighúzódo levegős és virágos tetőterasz ez, amely alkalmat adott neki arra, hogy sokat legyen a nyílt levegőn; ha akarja, szinte egész nap. Látni lehet róla a Bazilika kupoláit; a Campanilét; s a teret, ahonnét idehangzik két egymással versenyző zenekar játéka; s Velence görögös, keleti panorámáját. A régi Velence tizenegy századi múltján át, az utolsó Doge-ig, egy pillanatra sem szűnt meg része és egyik legjelentősebb pontja lenni a görög Keletnek. Azóta is tudós görög szerzetesrendje és Kelet számára dolgozó egyházi nyomdája van és egyik legjelentékenyebb könyvtárának alapját azok a könyvek alkotják, amelyet Besszáron bíboros, a hajdani szerzetes, Konstantinápoly tűzvéséből mentett ki. Roncalli bíboros itt otthon érezhette magát. A velenceiek pedig azt tapasztalhatták, hogy mégiscsak lelkipásztor pátriárkájuk van, aki, mint nagy mintaképe, Borromei Szent Károly, egyháztartományi zsinatot tartott és a modern időkhöz igyekezett átszervezni pátriárkátusa életét.

Közben látogatói is akadtak. Vincent Auriol, már mint nyugalomban levő politikus jött rövid velencei tartózkodásra; amikor ő a szálloda halljába ért, ugyanakkor lépett be a bíboros-pátriárka is, aki előtt mindenki

letérdelt, mikor áldást adott. És aki hozzálépett és melegen, mint régi barátot ölelte át és palotájába vezette. Feltin bíborosnak — ő egy másik alkalommal érkezett — a Marseillais-t játszotta el a tér egyik zenekarával. A francia forradalom tűzben és vérben fogant himnusza így hangzott fel egy bíboros intésére s egy másik bíboros tiszteletére. Csupa apróság, de mélyen jellemzőek. És amikor Wyszynski kardinális Rómába utazott, hogy átvegye a bíborosi kalapot, Roncalli bíboros-pátriárkánál szállt meg. Ennek is megvolt a jelentősége, hogy egy katolikus szláv állam primását éppen Roncalli fogadja s először ő tárgyal vele bizalmasan.

Azonban érkezett az 1958-as esztendő, s XII. Pius halála és a pápa-választás. A velencei bíboros egy pillanatra sem gondolt arra, hogy utód lehet. Hetvenhetedik évében volt, s bármily egészségesen is, egész életében úgyszólván egyetlen napig sem volt beteg — éreznie kellett az évek súlyát. Azt is tudta, hogy a Vatikán, amely nemegyszer hátrányosan érezte XII. Pius betegeskedését, a nagy szerzetesrendek, amelyek az egyházi közvéleményt irányították: ha nem is egészen fiatal, de ereje teljében levő pápát kívánnak utódnul. Nem volt titok ez, hogy XII. Pius pápa után függőben levő kérdések egész légiója vár megoldásra. Persze hogy minden kardinális az egyház virtuális trónörökösének számít! S persze hogy Roncalli bíboros előtt is felelőlegesen ezt a lehetőséget. Ő jóízűen, őszintén nevetett. — „*Majd még az lesz a fő gondiuk, hogy egy ilyen bergamóit válasszanak meg!*” — mondotta. S Capovillának, a titkárnak, nem is kellett, hogy utasítást adjon; az ismerte gazdáját: retourjegyet váltott a Konklávéra.

MA MÉG nem minden tekintetben érkezett el az ideje, hogy a történetírás feldolgozza XXIII. János pápa megválasztásának körülményeit. A források sincsenek eléggé feltárva hozzá. Úgy látszik azonban, hogy jelölése csak az első szavazási menetek után került szóba. Hogy egy általa képviselendő programra vonatkozó megbeszélésen szaporodtak fel hívei. Hogy az ellentétek öböne találtak kompromisszumos megoldást. És olyan megoldást is, ami a Konklávé egyik legrégebbi hagyománya: hogy nagyon mozgalmas időkből nem szabad fiatal pápa esetleg túl hosszú uralmához kötni az egyház sorsát, hanem az idősebbek közül kell választani.

A kompromisszumos megoldásra látszanak vallani XXIII. Jánosnak azok a megnyilatkozásai, amelyeket megválasztása után azonnal, még a bíborosokhoz intézett beszédeiben tett: hogy *nem* fog a Kúria hivatalnok bíborosai nélkül kormányozni. Úgy látszik, ezzel a feltétellel szavazott rá a kurialista szárny; a számára tizenöt-nél nem nagyobb, de legegységesebb tömb a bíborosok között. Ígéretét meg is tartotta. Valóban nem kormányozott nélkülük. Ez azonban szinte csak az emberi apróság, ha Roncalli Angelo mindössze négy évig és hét hónapig tartó pápaságának kezdetétől, az első pillanatoktól való rendkívüli nagyságát tekintetbe vesszük.

Mindenekelőtt ott volt a névválasztása. Tulajdonképpen egy ellenpápa nevét felvéve legalizálta újra a János-nevet a pápákéi sorában. Amikor megkérdezték, miért tette, azt mondta, hogy apja nevét akarta választani; azonkívül ama templom védőszentjének nevét, ahol keresztségét nyerte; végül *püspöki bazilikájának, a Lateráni Keresztelő Szent János bazilikájának védőszentjét*. A hangsúly ezen az utolsón volt. A világ püspökei között akadt, ki megértette ezt a hangsúlyt, vagy legalábbis meglepődött rajta. Az új pápa a maga *püspök*-voltát látszott hangsúlyozni. Még erősebb lett az erre vetett súly, amikor a Szent Péter templomban való, az oly rendkívüli gyorsasággal kisürgetett pápakoronázás után szinte

közvetlenül, ünnepi misével vette birtokába a Lateráni Székesegyházat, szintén mint a római püspökség bazilikáját. A San Pietro-i szertartás az egész világnak szólt. De ez a lateráni most csak Rómának. Akik értették, azok érthettek belőle.

Azonban hamarosan következett még egy valami. Az új pápa, nagyon hamarosan, Szent István első vértanú napján, meglátogatta a római Regina Coeli-börtönt. Az elítéltek ajkáról valósággal a döbbenet és meglepetés sikolya tört fel, amikor a pápa fehér reverendában, mosolyogva megjelent előttük. *Szent Péter most látogatást tett Róma foglyainál, akiknek sorsát ő maga is megosztotta 1900 évvel ezelőtt...* Így szólította meg őket: „Jó fiaim!” A rabok sírtak az egyetemes felindulástól. Ettől kezdve XXIII. János pápa minden gesztusa körül megjelent valami titokzatos hatás. Legalábbis az, hogy mindent amit tesz és mond, egyúttal jelképes jelentőségű is. Jelképes kifejezése egy programnak, amely ki tudja, mikor érett ki benne.

Keleten? Párizsban? Velencében? De hiszen még Velencében sem számíthatott és valóban nem is számított arra, hogy pápa lesz. Vele szemben XIII. Leo pápa előregedve bár, aggastyán korában, perugiai érsekként is tudta, hogy pápa lesz. Utolsó ottani körleveleit szinte már a bullák és az enciklikák igényével adta ki. S az első pillanattól kezdve teljesen pápaságának programja szerint tudott nyilatkozni és viselkedni. De XXIII. Jánosban éppen ez a pillanatok alatt hatni látszó, az inspiráció-szerű ihlet volt a rendkívüli. Amikor a Szent Pál templomot meglátogatta, a királisi bíborosokat és egész környezetét elsápasztotta azzal a meglepő kijelentésével, hogy egyetemes zsinatot akar összehívni. Hogyan és mit? Zsinatot! De hiszen a dogmafejlődés befejeződött, zárókövét már a helyére illesztették a pápai tévedhetetlenség dogmájával és a hívők felett a közvetlen pápai hatalom dogmájával, minek, bármit tehet, amit akar, még ha zsinat is? Ő azonban tudta, hogy az mire: arra, hogy bármit is rendel el, azt az Egyház belső és látható egyetértése kísérje. Hogy a világegyház összes püspökei találkozzanak, kicseréljék tapasztalataikat és véleményeiket. Tudta, előre számolt vele, és akarta, hogy ez bekövetkezzék minden következményével együtt. Egyháznak és világnak át kellett hatniok egymást; véget kellett érni annak a XVI. századtól kezdve tartott egyháztörténeti korszaknak, amely határvonalat, sőt árkot húzott az Egyház és a „világ” között. És miközben védte, akaratlanul s korlátok közé is szorította a katolicizmust. Az új szellem, XXIII. János pápa szelleme: a gátak letörése, a falak lerombolása, az árkok betemetése, a beáramlás, az áradó folyó erejével beleömlés a világba. Optimizmus ez, a hit a változhatatlan isteni tanítás bizonyosságában és az attól áthatott Egyház erőiben, hogy az megállja a helyét a világban. Mintha az Egyház utolsó négy és fél évszázadának pápasága csak felkészülés lett volna XXIII. János pápa történelmi tetteire.

Az egyháztörténet pápáinak egyik legnagyobbika, a szinte csak Nagy Szent Leókkal, Nagy Szent Gergelyekkel összevethető pápa távozott vele az élők sorából.

Ő MAGA SOKKAL SZERÉNYEBB hasonlatot választott. Mint aki maga is évekig adott elő egyháztörténelmet a bergamói szemináriumban, kitűnő egyháztörténész és nagyon élvezetes egyháztörténeti előadó volt. Jól tudta, hogy az egyház történetében minden csak *tegnap*, vagy ha nagyon régen volt, hát legfeljebb „tegnapelőtt”. És ebből a tegnaptól-tegnapelőttből ő különösen azt a III. Desiderius pápát szerette emlegetni a VIII. századból,

aki azután, hogy Róma a „világ végére” jutott földrajzilag, s már nemzedékek óta a longobard uralom lett afféle enklávé, úgy tört ki végül ebből a jövő felé, hogy a népvándorlás Európájának új nemzetei felé nyúlt ki. A hasonlat XXIII. Jánosra — *mutatis mutandi* — kézenfekvő. Az egyháznak ki kell törnie mintegy a saját enklávéjából és az egész modern civilizációban megbékélni mindazokkal az erőkkel — kulturálisokkal, társadalmiakkal, politikaiakkal, gazdaságiakkal —, amelyek szintén a jövő felé viszik az emberiség sorsát.

Megérhette és örökségül hagyhatta az egyházra a zsinatot, s megérhette és örökségül hagyhatta az egész világra a „*Pacem in terris*” enciklikát. Ez utóbbival feltehetően élete művére zárókövét. De az, ami az ő élete számára mintegy *záróköv* volt, az nekünk *alapkő* lesz és lett, azon és arra építeni az emberiség jövődjét, egyebek közt az ő tapasztalataiból is. Ő járt nyugaton és járt Keleten. Hogy is mondta velencei programbeszédében?

„Az isteni Gondviselés elhívott szülőfalumból s végigfuttatja velem a világ útjait Keleten és Nyugaton egyaránt, hogy megközelítsem a vallásos tömegeket éppúgy, mint másokat, akik különböző ideológiát vallanak, hogy érintkezésbe kerüljek a hosszantartó és fenyegető szociális problémákkal, hogy megőrizzem a pártatlan vizsgálódás és értékelés nyugalmát és kiegyensúlyozottságát, mindig az irányban foglalkozva, hogy megőrizve a katolikus tanítás szilárdságát a hit és erkölcs terén, inkább keresem azt, ami egyesít, mint azt, ami elválaszt, vagy ellentétet szít...”

A SZENTSÉG: SZERETET ÉS ÖRÖM

*Franciák szelíd, bölcs szelleme, Jacques Maritain,
Te hirdetted, hogy korunk szentjei többek lesznek,
mint a középkor súlyos ruhájú vezeklői,
imák, kámzsák, szeges övek, ostorok viselői.
Ma nem elvonatkozottan, de bent állva az élet
lázás sodrában kell hitet tenni Istenről.
Ma a teremtett dolgok sokféleségét, ezer arcát
kell arra felhasználni, hogy bennük
felleljük a Teremtő alkotó kezének csodáját.
Ma a munkás életbe kell belevinni, a lélegzetükbe
vegyíteni, az ideges, nyugtalan, lázasan rohanó,
szívek muzsikájává tenni, hogy az Istenben
való öröm az igazi öröm. És azt, hogy a szentség
nem élettágadás, de igenlése mindannak
amit az Alkotó a szép formájába zárt.
A szentség nem elérhetetlen, nem csodalátás
és folytonos ima, a szentség: örülni Isten világának
érezni benne jelenlétét és minden dolgot azzal
a hittel végezni, hogy a Láthatatlan szerető szeme kísér.*

Ajánlás:

*Ha a szentség útján járni akarsz,
egyszerű utat válassz, Isten felé az emel:
ha művelsz művén emberkézzel,
de szívedet anygali dalra tanítod.*

Nagy Méda